

18. [Електронний документ. Режим доступу: http://vintages.web2doc.com/pages/ukrainski_agitplakaty_vremen_okupasii_ch2]. Доступ 23.04.2008.
19. *German propaganda archive*. [Електронний документ. Режим доступу: <http://www.calvin.edu/academic/cas/gpa>]. Доступ 12.03.2009.
20. *Women in Nazi Germany* [Електронний документ. Режим доступу: <http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/GERwomen.htm>]. Доступ 15.04.09.

© Шалигіна Д.

Образ Л. І. Брежнєва в радянських політичних анекдотах

Шишко Катерина

Шишко Катерина. Образ Л. І. Брежнєва в радянських політичних анекдотах. У статті розглянута думка розповсюджувачів радянських політичних анекдотів щодо представників влади на прикладі образу Л. І. Брежнєва. Особлива увага приділена спеціальним методам дослідження, а саме: контент-аналізу та семантичному аналізу. На їх основі була виявлена трансформація образу Л. І. Брежнєва в радянських політичних анекдотах протягом періоду «Застою» (1964–1984). **Ключеві слова:** радянські політичні анекдоти, образ Л. І. Брежнєва, думка розповсюджувачів, контент-аналіз, семантичний аналіз.

Shishko Catherine. The Image of L. I. Brezhnev in the Soviet Political Anecdotes. The spreader's of the soviet political anecdotes opinion of the representatives of the State power is considered in the article. The image of L. I. Brezhnev is cited as an example. The special methods of investigation such as the content-analysis and the semantic analysis are paid attention to. On their basis the transformation of Brezhnev's image during the period of "Stagnation" (1964–1984) is discovered. **Keywords:** Soviet political jokes, the image of L. I. Brezhnev, opinion distributors, content analysis, semantic analysis.

Специфіка Радянського Союзу як тоталітарної держави стала причиною достатнього розповсюдження в ній такого явища, як політичний анекдот [10, с. 352]. Політичний анекдот – це жанр міського фольклору, коротка гумористична розповідь з несподіваною кінцівкою, що якимось чином стосується сфери політики. Сьогодні в історичній науці спостерігається зацікавленість до залучення нових історичних джерел, таких, наприклад, як радянський політичний анекдот. Політичний анекдот є цінним історичним джерелом для дослідження історії повсякденності, урбаністики, історичної пам'яті народу, думки розповсюджувачів політичних анекдотів щодо історичних явищ, політичних діячів тощо. Використовуючи радянські політичні анекдоти як історичне джерело, ми маємо змогу отримати нове наукове знання. В цьому полягає актуальність даної роботи.

У вивчення історичної пам'яті народу та думки розповсюджувачів політичних анекдотів щодо представників влади входить дослідження образів правителів СРСР в радянських політичних анекдотах. Тож, метою даної роботи є дослідження формування образу правителя СРСР в радянських політичних анекдотах на прикладі образу Л. І. Брежнєва. Мета досягається виконанням наступних завдань: прослідкувати існування образу Л. І. Брежнєва в часовому просторі, прослідкувати його трансформацію за допомогою спеціальних методів дослідження, виявити ймовірні причини цієї трансформації.

Досі спроби використати політичний анекдот як історичне джерело були нечисленними. Те саме стосується й дослідження образів правителів СРСР в радянських політичних анекдотах [Див.: 1; 13; 15]. Тому наукова новизна даної роботи полягає в тому, що політичний анекдот був розглянутий як джерело з дослідження думки розповсюджувачів цього виду невідцензурної сатири щодо політичних лідерів СРСР на основі значного анекдотичного матеріалу та за допомогою спеціальних методів дослідження.

Основу джерельної бази дослідження складають мемуари [14; 18], збірки радянських політичних анекдотів, надрукованих за часів радянської влади за кордоном та на теренах СРСР зі згоди радянського керівництва [17], збірки, що вийшли з друку після 1991 р. [3; 11], матеріали усної історії [4-9] (в рамках цього дослідження було розпочато проект зі збору усних свідчень щодо розповсюдження політичного анекдоту в період «Застою»; було опитано 34 респонденти віком від 32 до 82 років, різних соціальних верств (проте переважно – інтелігенція)).

Для отримання нового наукового знання в цьому дослідженні був використаний певний масив політичних анекдотів. Тому в даній роботі політичний анекдот було віднесено до масових історичних джерел. З цієї причини доцільно використовувати спеціальні методи дослідження. Був використаний метод контент-аналізу [12]. Його було проведено на основі реляційної бази даних «радянські політичні анекдоти», до якої увійшло 1975 анекдотів, та технічно реалізовано за допомогою СУБД Ms Access.

Також був використаний метод семантичного аналізу шляхом побудови теоретико-графової моделі семантичної структури текстів політичних анекдотів (далі – графів), що складається з об'єктів, зв'язків між ними, дій об'єктів одне на одного (див. додаток 1) [16, с. 283]. Метод семантичного аналізу був застосований вперше для визначення ідейної наповненості політичних анекдотів. Графи наочно демонструють ідею тексту, дозволяють виокремити найпоширеніші семантичні структури анекдоту, що співпадають з домінуючою ідеєю в тому масиві політичних анекдотів, що нас цікавить. Граф дозволяє наочно відобразити, яким чином сприймається політичний анекдот слухачем. Можливе різноманіття варіантів графа одного й того ж анекдоту дозволяє стверджувати суб'єктивність сприйняття політичної сатири. Тим не менш частина графа політичного анекдоту, що співпадає з його головною ідеєю, майже завжди залишається незмінною (в наведеному прикладі (додаток 1) це – уявний трикутник, вершинами якого є наступні об'єкти: «Брежнев», «те, що з ним було» та «те, що з ним не було»). Це дозволяє стверджувати, що головна ідея політичного анекдоту майже завжди сприймалась однозначно. Це доводить, що анекдот, за умови його популярності, об'єднував навколо себе згодних з його головною ідеєю, а отже, образи правителів СРСР та стереотипи, що були пов'язані з ними, складались в колективній історичній пам'яті розповсюджувачів політичних анекдотів.

Виходячи з того, на скільки об'єктів діє персонаж, що нас цікавить (в наведеному прикладі (додаток 1) нас цікавить «Брежнев», що спрямовує дію (силу) на «те, що з ним було» та на «те, що з ним не було»), обчислюється коефіцієнт його сили дії в графі. Якщо силу дії всіх об'єктів одне на одного в графі взяти за одне ціле, то коефіцієнт сили дії об'єкта обчислюється за формулою: коефіцієнт сили дії об'єкта = кількість дій об'єкту, спрямованих на інші об'єкти / загальна кількість зв'язків в графі (в наведеному прикладі коефіцієнт сили дії об'єкта «Брежнев» дорівнює $2/6$, тобто $0,33$). Сила дії персонажу демонструє рівень авторитету генсека серед розповсюджувачів політичних анекдотів, трансформацію образу правителя СРСР впродовж періоду його існування в анекдотичній традиції.

Датування політичних анекдотів допомагає нам прослідкувати існування образу в часовому просторі, проте визначити точний час появи анекдоту дуже важко, інколи майже неможливо. Не дивлячись на це, політичні анекдоти можна датувати приблизно, якщо застосовувати наступну методику: прив'язка до якоїсь дати, події чи особи, що були згадані в анекдоті (запропоновано В. Кабановим [10, с. 356]); метод аналогій; використання фіксування політичного анекдоту в писемних джерелах із вказівкою на період, коли він був популярним; згадка періоду популярності політичного анекдоту респондентами.

В період «Застою» політичний анекдот досягає свого розквіту і доведеної форми. В цей період виникає найбільша кількість шедеврів

непідцензурної сатири, отже, ми маємо змогу дослідити образи правителів цього періоду на основі значного анекдотичного матеріалу.

Відкриває ряд образів генсеків періоду «Застою» образ Л. І. Брежнева. Це один з найяскравіших образів правителів СРСР [15]. Серед всіх радянських політичних анекдотів найбільшу кількість присвячено образу Л. І. Брежнева (27 % серед всіх). Це найпопулярніший образ серед персонафікованих. Така велика кількість пояснюється, перш за все, особистими якостями Л. І. Брежнева, відносно довгим періодом його правління та сприятливими умовами для розповсюдження політичних анекдотів в період «Застою» [4; 6; 7; 9].

Матеріали усної історії підтверджують, що образ Л. І. Брежнева, створений в політичних анекдотах, міцно відкарбувався в історичній пам'яті народу. 73 % респондентів відповіли, що Л. І. Брежнев був найпопулярнішим персонажем, а його образ дещо затьмарив образи Ю. В. Андропова та К. У. Черненко в періоди їх правління [5; 7], та згодом й образ М. С. Горбачова на початку періоду його правління [4; 5; 9]. Тривале існування образу Л. І. Брежнева (від 1964 р. до початку правління М. С. Горбачова) зручніше досліджувати по періодах, що відображають трансформацію образу. Цю трансформацію ми можемо прослідкувати, перш за все, за допомогою контент-аналізу та датуванню політичних анекдотів (наприклад, порівнявши, скільки анекдотів присвячено недовірі до влади у різні роки).

Таким чином ми можемо виділити перший період існування образу Л. І. Брежнева. Його умовними хронологічними рамками можна назвати 1964–1974 рр., що співпадають з хронологічними рамками першого періоду «Застою» (див. додаток 2). Початок формування образу Л. І. Брежнева, перш за все, пов'язаний зі зміною керівництва, тобто усунення з посади М. С. Хрущова. Л. І. Брежнев сприймається як переможець у внутрішньопартійній боротьбі, сильний політичний діяч, що зупинив нібито безглузде правління попереднього генсека, сила дії якого в політичних анекдотах невинно знижується (із 26 % до 17 %). Як показує семантичний аналіз, зниження авторитету попереднього генсека майже завжди неминуче призводило до підвищення авторитету наступного, хай навіть на короткий термін (див. додаток 2). Те саме стосується й Л. І. Брежнева. На початку його правління сила дії персонажу нового генсека іноді дорівнює 91 %. Проте присвячених йому політичних анекдотів в цей період виникає ще дуже мало, й образ М. С. Хрущова затьмарює образ Л. І. Брежнева в перші роки правління нового генсека. Можна зробити висновок, що розповсюджувачі політичних анекдотів цілком усвідомлюють зміну керівництва пізніше, ніж вона відбулась. Наприклад, відповідальність за продовольчу проблему на початку періоду правління Л. І. Брежнева перекладається на М. С. Хрущова.

Повноцінно образ Л. І. Брежнева починає, ймовірно, розвиватись в політичних анекдотах вже через декілька років його правління. Тоді вже починає відходити на другий план образ М. С. Хрущова й

відповідальність за існує положення речей віднині перекладається в свідомості розповсюджувачів політичних анекдотів на Л. І. Брежнєва. Образ генсека в цей період позбавлений колористичних рис й пов'язаний з недовірою до влади, яку Л. І. Брежнєв віднині уособлює, з продовольчою проблемою, з амбіціями нового правителя СРСР тощо. Немає жодних вказівок на зовнішні характеристики Л. І. Брежнєва. Розповсюджені політичних анекдотів поки що «придивляються» до нового правителя держави й ще не виокремлюють специфічних для нового генсека дій чи рис. З цієї причини в політичних анекдотах початку правління Л. І. Брежнєва розповсюдженням є явище «спадковості», тобто за умов зберігання семантичної структури анекдоту в ньому замінюється один персонаж на інший. Найчастіше спадковість прослідковується в політичних анекдотах цього періоду, присвячених ненависті до радянського керівництва, недовірі до нього, агресивній зовнішній політиці СРСР, створенню культу особи генсека. Прикладом останньої групи спадковості можуть стати наступні політичні анекдоти:

Хрущев привел внука в мавзолей, когда там еще лежал Сталин. Внук спросил: «И ты будешь тут лежать, рядом с ними?»

Сталин: «Я не позволю вам тут устраивать общежитие!» [11]

Та анекдот, популярний в період правління Л. І. Брежнєва:

Брежнев пришел в мавзолей с внуком. Внук спрашивает: «Дедушка, после смерти ты здесь будешь жить?» – «Конечно, здесь». Тут Ленин встает и говорит: «Что вам здесь, общежитие?!» [3, с. 78]

Спадковість в політичних анекдотах періоду правління Л. І. Брежнєва прослідковується й протягом подальшого правління генсека. Проте причиною її подальшої появи стало вже виважене порівняння діяльності правителів СРСР й знаходження в них дійсно спільних рис. Крім того, причиною спадковості стало те, що анекдоту з вдалою ідеєю продовжували життя простою заміною в ньому «застарілого» персонажа на більш актуального.

Згодом все більше розвивається образ Брежнєва, що також позбавлений колористичних рис та пов'язаний із закріпленням його на верхівці державного апарату в якості сильного державного діяча. В анекдотах цієї групи до генсека підлещуються чиновники та його найближче оточення, що протягом першого періоду не розділяється на окремі особи, а інколи виступає як єдина підлегла генсекові маса. Підлещування чиновників до генсека в політичних анекдотах подається в гротескній формі, причому представники держапарату принижуються добровільно перед Л. І. Брежнєвим, а сам правитель СРСР нібито нічого особливого для свого поклоніння не робить. Генсек лояльно приймає підлещування й сприймає їх як належне. Разом з тим, сила Л. І. Брежнєва в цій групі анекдотів не перевищує 50 %. Це свідчить про те, що в розумінні створювачів політичних анекдотів чиновники поклоняються генсекові не через його могутність, а через свою деградуєчу натуру, здатну на добровільне приниження заради кар'єри, чи через страх до

будь-якого правителя СРСР, що залишився, ймовірно, ще за часів Й. Сталіна. Паралельно з образом генсека-ідола в політичних анекдотах цього періоду формується образ чиновника, що підлещується до вищих за рангом та чинить свавілля по відношенню до нижчих за рангом чи до підлеглих йому. Таким чином, в свідомості створювачів політичних анекдотів державний апарат, що очолювався Л. І. Брежнєвим, став на шлях деградації.

На противагу підлещування чиновників до генсека в політичних анекдотах на нього частіше перекладається відповідальність за існуюче положення речей: за дефіцит товарів, підвищення цін та ін. Іноді навіть в адресу генсека в політичних анекдотах лунають лайливі прізвиська. Проте сила дії персонажу Л. І. Брежнєва зменшується доки не суттєво. Навпаки, генсек ще гідний ненависті та звинувачень в тому, що відбувається. Це свідчить про те, що Л. І. Брежнєв продовжує уособлювати державний апарат, про що говорить створення великої кількості анекдотів, де він головний персонаж. Отже, перший період його правління можна назвати доволі персоналізованим (за рівнем персоналізації період правління Л. І. Брежнєва посідає третє місце після періодів правління Й. В. Сталіна та М. С. Хрущова).

Розвивається тема недовіри до генсека та держапарату, що він очолює. Один з найхарактерніших анекдотів, присвячених цій проблематиці:

Брежнев дает интервью иностранным корреспондентам: «Правда ли, что в СССР повышены цены на мебель, ковры, меха, на многие пищевые продукты?»- «Правда, но благодаря мерам, предпринятым партией и правительством, это на нашем народе не отразилось». «А вы дустом пробовали?» [3, с. 136]

Типовим для цього періоду є образ Л. І. Брежнєва, пов'язаний з агресивною зовнішньою політикою СРСР. В політичних анекдотах, присвячених цій тематиці ім'я генсека фігурує вкрай рідко (частіше – або А. А. Гречко, або – радянські воїни, що сприймаються як інтервенти чи окупанти). Проте навіть в нечисленних анекдотах, де фігурує Л. І. Брежнєв, його сила дії як персонажа надзвичайно велика. Генсек зображується як першоджерело ідеї інтервенції до Чехословаччини, її ініціатор та могутній повелитель радянськими військами, через які він розширює територію соцтабору. В формуванні образу Л. І. Брежнєва в цьому випадку грає дуалізм відношення розповсюджувачів політичних анекдотів щодо зовнішньої політики: СРСР виглядає могутнім, а його правитель хоч і тиран по відношенню до країн соцтабору, проте це – свій тиран. Тому створювачі політичних анекдотів не наважуються висміювати яким-небудь чином генсека. Напроти, в політичних анекдотах, присвячених, цій проблематиці відсутні будь-які описи зовнішності чи недоліки Л. І. Брежнєва. Йому бажають смерті жителі країн соцтабору, генсек зображений як «поглинач» цих країн та їх лідерів, що стають підлеглими йому примусово чи добровільно. Наприклад:

Гусак и Кадар встретились в желудке Брежнева с Живковым: «Тебя тоже проглотили?» «Нет, я сам влез с другого конца». [2, с. 429].

Завершує перший період існування образу Л. І. Брежнева в радянських політичних анекдотах його зображення як політика, що має неабиякі амбіції щодо побудування власного культу особи, на кшталт культу особи В. І. Леніна. При чому вже під час першого періоду, коли образ Л. І. Брежнева позбавлений колористичних рис й має досить велику силу як персонаж, в свідомості створювачів радянських політичних анекдотів генсек прагне перш за все до схожості зовнішньої атрибуції культу особи В. І. Леніна, а не до його досягнень як державного діяча. Л. І. Брежнев мріє про мавзолей, причому в деяких варіантах анекдотів він готовий віддати за місце в ньому душу, використовує однакові з Леніним імена по батькові. Надання Брежневим-персонажем переваги схожості в зовнішній атрибуції культу особи В. І. Леніна свідчить про те, що створювачами політичних анекдотів Л. І. Брежнев сприймається негідним такої спадщини від вождя революції, адже вона нібито не заснована реальними діями генсека. Це прагнення Л. І. Брежнева до особистого культу врешті-решт гротескується й знаменує до переходу до другого періоду існування образу Л. І. Брежнева.

Другий період існування образу Л. І. Брежнева входить в наступні умовні хронологічні рамки: від 1974 р. до початку правління М. С. Горбачова. Ці два періоди є досить умовними, тому що політичні анекдоти, характерні для першого періоду, іноді з'являються ще на початку другого, і навпаки.

Другий період характеризується, перш за все, створенням колористичного образу Л. І. Брежнева та втратою ним сили як персонажа. Цей образ найчастіше пов'язаний з наступними проблематиками: створення культу особи Л. І. Брежнева та висміювання його тупості.

Як свідчать матеріали усної історії, другий період існування образу Л. І. Брежнева запам'ятовується респондентам краще (80 % опитаних згадали політичні анекдоти, де головний персонаж – Л. І. Брежнев, саме другого періоду). Це свідчить про те, що створювачі політичних анекдотів вже пильніше «придивляються» до Л. І. Брежнева й починають наділяти його образ яскравими, специфічними для нього штампованими рисами, що добре запам'ятовуються. Цей образ підкріплювався в житті погіршеним станом здоров'я генсека.

Подібні штамповані риси з'являються вже під час першого періоду існування образу Л. І. Брежнева. Поруч із появою штампованих рис, образ починає втрачати свою силу дії в графі (див. додаток 2). Така ситуація спостерігається вже в політичних анекдотах, присвячених замаху на генсека у 1969 р. Тут створюється образ і не колористичний, пов'язаний із жалкуванням щодо невдачі під час замаху, та образ, пов'язаний вже з висміюванням тупості генсека. Наприклад:

«Каким образом пуля Ильина попала в шофера?» – «Рикошетом от лба Брежнева». [11]

Подальша трансформація образу Л. І. Брежнева в політичних анекдотах відбувається наступним чином. Як ми вже побачили, з кінця 1970-х рр. починає розвиватись проблематика висміювання тупості Л. І. Брежнева. Їй присвячено велику кількість витворів цього виду міського фольклору. Реальний стан здоров'я генсека значно підживлює активність створення подібних анекдотів. В них генсек вже не в змозі навіть нормально прочитати за папером свою промову, вже не висуває власних ідей, а навіть живе за інструкцією. Ставиться під сумнів наявність будь-якої освіти Л. І. Брежнева (навіть початкової). Генсек в цих анекдотах нічого не тямить в мистецтві, літературі та взагалі у тому, що навколо нього відбувається. Висміювання тупості Л. І. Брежнева, що вже мало місце в перший період існування його образу, тепер досягає гіперболізованого виду: хворий Л. І. Брежнев віднині не тільки ні на що не здатен, він вже втрачає розумову здатність в політичних анекдотах. Наприклад:

«Что будет, если Брежнев треснут по голове?» – «Бам!» [11]

Підвидом анекдотів, присвячених тупості Л. І. Брежнева, є анекдоти, що висміюють дефекти мовлення генсека. Матеріали усної історії свідчать, що з середини 1970-х – початку 1980-х рр., розказуючи політичні анекдоти про Л. І. Брежнева, було модним парадувати особливості його мовлення, тобто: шамкання, плутання літер в словах тощо. Дехто з респондентів під час інтерв'ю так і робив [8]. Деякою мірою ця мода відобразилась й у письмовій фіксації. Більш того, особливості мовлення генсека було присвячено цілий блок політичних анекдотів. Наприклад:

Руководство мясокомбината в панике: по слухам, товарищ Брежнев в последнем выступлении подверг резкой критике качество продукции комбината. К счастью, тревога оказалась ложной. Как выяснилось, Леонид Ильич сказал вовсе не "сосиски сраные", а "социалистические страны". [11]

Паралельно розвивається тематика описування зовнішності Л. І. Брежнева та глузування з неї. Висміюється громіздка фігура, густі брови тощо.

Протягом другого періоду дуже часто в одному анекдоті висміювались відразу тупість генсека та його кумедна зовнішність. Найбільш комічного ефекту досягалось шляхом поєднання попередньої тематики з прагненням генсека створити власний культ особи. В розумінні створювачів політичних анекдотів комічний генсек, що плуває під час в слухах, тим більше не був гідний власного культу особи. Якщо під час першого періоду «Застою» в політичних анекдотах Л. І. Брежнев прагне хоча б до схожості в зовнішній атрибуції культу особи В. І. Леніна, то під час другого періоду Л. І. Брежнев вже намагається дещо замінити праці великого теоретика комунізму своїми друкованими працями, достовірність змісту яких створювачі політичних

анекдотів піддають серйозним сумнівам. Генсек також виявляє прагнення до звань та нагород, причому заслуги Л. І. Брежнєва, за які йому ці нагороди дісталися, також піддаються великому сумніву. Це має вираження в тому, що ці заслуги просто не називаються. Одним з вдалих прикладів поєднання в політичному анекдоті комічного генсека та його прагнення до культу своєї особи є наступний:

«Что такое бормотуха "пять звездочек"?» – «Брежнев» [3, с. 196; 11].

Висміювання протягом другого періоду існування образу Л. І. Брежнєва не стільки існуючої ситуації, скільки особливостей зовнішності генсека, недоліків його мовлення й тому подібного свідчить про те, що авторитет генсека падає, адже він у свідомості створювачів політичних анекдотів вже «дозволяє» висміювати себе. Розповсюджувачі політичних анекдотів знаходять для себе нову «панацею» проти сьогоденної ситуації, що не влаштовує, проте вже не жахає, так і проти самого генсека, вже не страшного. Ця «панацея» полягала у приниженні генсека через політичні анекдоти, де на різний манер висміюється той, хто очолює держапарат.

Врешті-решт колористичний образ Л. І. Брежнєва викристалізовується й його риси зводяться до стандартного набору: розкішні брови, дефекти мовлення, повні груди нагород, маразм. Тиражування подібного штампованого образу та неймовірна його популярність свідчить про те, що Л. І. Брежнев на посту генсека вже набрид в свідомості створювачів та розповсюджувачів політичних анекдотів. Застійні явища, що мали місце в реальному житті, починають проникати й до анекдотичного образу Л. І. Брежнєва.

Отже, протягом всього існування образу Л. І. Брежнєва відбувається його трансформація з сильного політичного діяча до слабкого кумедного генсека. Більш детальний семантичний аналіз, що був вперше застосований авторкою для аналізу радянських політичних анекдотів, підтверджує цю кардинальну зміну образу Л. І. Брежнєва протягом періоду «Застою» (див. додаток 2). Середній коефіцієнт сили дії Л. І. Брежнєва як персонажа радянських політичних анекдотів – приблизно 0,26, що є досить низькою (наприклад, середня сила дії Сталіна-персонажа – приблизно 0,41, Андропова – 0,38, Горбачова – 0,27). Середня сила дії образу Л. І. Брежнєва в радянських політичних анекдотах в першій половині періоду «Застою» – приблизно 0,3, а в другій половині – приблизно 0,22. Можна зробити висновок, що в сприйнятті розповсюджувачів радянських політичних анекдотів Л. І. Брежнев має досить невелику силу та авторитет, які він втрачає протягом свого правління.

Найбільш популярним видом теоретико-графових моделей семантичної структури анекдотів, де відображений образ Л. І. Брежнєва, є модель, яку умовно можна назвати «трикутником». Цей вид моделі завжди є головним в семантичній структурі тексту. В анекдотах цієї групи Л. І. Брежнев підмінює одне поняття іншим, плутає два поняття,

або два головних персонажа по-різному відносяться до генсека, причому ці два персонажи або поняття є рівнозначними, або різко протиставленими. Це свідчить про те, що найбільше політичних анекдотів, де створюється образ Л. І. Брежнєва, за ідейною наповненістю присвячено недовірі до нього.

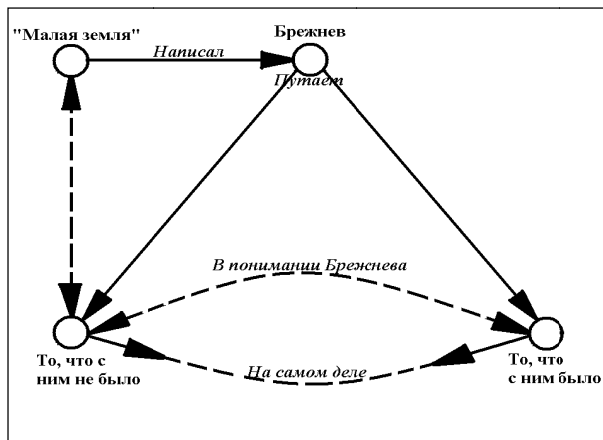
Таким чином, вивчення радянських політичних анекдотів як історичного джерела завдяки спеціальним методам дослідження допомагає простежити трансформацію образу Л. І. Брежнєва, що відбулась протягом періоду «Застою»: від персонажу, що позбавлений колористичних рис та пов'язаний з образом сильного державного діяча, до колористичного образу кумедного генсека, що вже втрачає силу впродовж свого правління.

Література

1. *Архипова А., Мельниченко М.* От «Кобочки» до Путина [Електронний документ. Режим доступу: <http://www.polit.ru/analytics/2008/02/15/aneddot.html>]. – Доступ: 28.08.2008.
2. *Борев Ю.* XX век в преданиях и анекдотах: в 6 кн. – Кн. 3, 4 / Ю. Борев. – Харьков, Ростов н/Д., 1996.
3. *История СССР в анекдотах* / Авт. и сост. М. Дубовский. – Минск, 1991.
4. *Интерв'ю з Духопельниковим Володимиром Михайловичем* // Особистий архів автора. – Ан. 018.
5. *Интерв'ю з Журавльовим Денисом Володимировичем* // Особистий архів автора. – Ан. 009.
6. *Интерв'ю з Кобзар Оленою Іванівною* // Особистий архів автора. – Ан. 002.
7. *Интерв'ю з Литовчинком Сергієм Дмитровичем* // Особистий архів автора. – Ан. 011.
8. *Интерв'ю з Майстренком Володиславом Сергійовичем* // Особистий архів автора. – Ан. 004.
9. *Интерв'ю з Щербіною Валерієм Петровичем* // Особистий архів автора. – Ан. 013.
10. *Кабанов В.* Источниковедение советского общества. Курс лекций / В. Кабанов. – М., 1997.
11. *Киевская городская библиотека* / Сост. М. Мошков. [Електронний документ. Режим доступу: <http://www.lib.misto.Kiev.ua/htm>]. – Доступ: 28.08.2008.
12. *Манекин Р.* Контент-анализ как метод исторического исследования / Р. Манекин. – Донецк, 1991.
13. *Мельченко М.* Анекдоты про Ленина. [Електронний документ. Режим доступу: <http://www.polit.ru/analytics/2007/04/22/aneddoty.html>]. – Доступ: 28.08.1008.
14. *Мельниченко М.* Советские анекдоты из коллекции Н. В. Соколовой (1926 год) / М. Мельниченко // Живая старина. – 2007. – № 4.
15. *Моржковський О.* Анекдоти про Брежнєва в Україні. [Електронний документ. Режим доступу: <http://www.obozrevatel.com/news/2006/12/15/149039.htm>]. – Доступ: 21.02.2009.
16. *Москин Н.* Теоретико-графовые модели структуры фольклорных песен и методы их анализа / Н. Москин // Квантитативная история. – М., 2008. – С. 280-300.
17. *Шитц И.* Дневник «Великого перелома» / И. Шитц. – Paris, 1991.

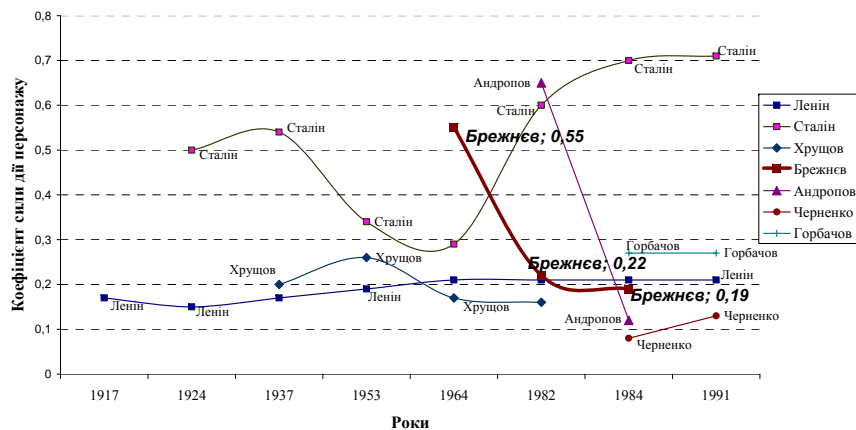
Додатки

Додаток 1. Теоретико-графова модель семантичної структури (граф) анекдоту: «Эпиграф к мемуарной книге Л. Брежнева "Малая земля": "Всё, что было не со мной, помню!"» [11]

Додаток Додаток 2

Средняя сила дїї анекдотичних образів правителів СРСР протягом існування Радянського Союзу

© Шишко К.

Історія міжнародних відносин